

Dr. sc. Vesna Barić - Punda,
izvanredni profesor Pravnog fakulteta u Splitu

MAJA SERŠIĆ: Međunarodno-pravna zaštita morskog okoliša, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu (Zagreb, 2003.)

Znanost međunarodnoga prava obogaćena je novim vrijednim djelom, višestruko zanimljivom knjigom *Međunarodno-pravna zaštita morskog okoliša*, iz znanstvenog opusa Maje Seršić. Na 247 stranica brižljivo ispisanoga teksta autorica nas uvodi u jednu od najkompliciranijih i najdinamičnijih tema međunarodnoga prava, *strukturu sustava međunarodnopravne zaštite i očuvanja morskoga okoliša*. Osnovna vrijednost teksta jest sustavna obrada složene, uvijek aktualne međunarodnopravne teme, koja je u posljednja tri desetljeća značajno utjecala na kreiranje i razvoj suvremenoga međunarodnog prava i suvremenih međunarodnih odnosa.

Kompozicijski, autorica slijedi građu devet tematskih cjelina.

U prvome dijelu, *Uvod* (str. 9. - 12.), mogu se iščitati nezaobilazne uvodne napomene. Valja nam posebice izdvojiti pojašnjenje odnosa istraživanja *zaštite morskog okoliša od onečišćenja* i istraživanja *očuvanja živih bogatstava mora*. Autorica pojašnjava: *Iako očuvanje živih bogatstava mora nije izravni predmet razmatranja, valja naglasiti da su zaštita morskog okoliša od onečišćenja i očuvanje živih bogatstava mora usko povezani, jer je onečišćenje morskog okoliša – uz pretjerano iskorištavanje i uništenje staništa – jedna od najopasnijih prijetnji živim bićima i ekosustavima mora. Stoga učinkovite mjere zaštite morskog okoliša od onečišćenja pridonose očuvanju živih bogatstava.*

Drugi je dio *Od Stockholma do Rio de Janeira – razvoj međunarodnopravnih pravila o zaštiti i očuvanju morskog okoliša* (str. 13. - 20.) sustavna analiza puta razvoja međunarodnopravnog režima zaštite i očuvanja morskog okoliša, od sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća do danas. Sustav se, s jasnim kreiranjem međunarodnopravnih obveza država, počeo snažnije razvijati od Konferencije UN-a o čovjekovu okolišu 1972. godine u Stockholmu.

Treći dio, *Temeljna načela zaštite i očuvanja morskog okoliša* (str. 21. - 40.), sadrži minuciozno istraživanje temeljnih načela zaštite i očuvanja morskog okoliša: *načela prevencije, opreza, načela onečišćivač plaća i načela održivog razvitka*. Našu će znatiželju sasvim sigurno privući odgovor na jedno važno pitanje: *U kojem trenutku države moraju započeti s poduzimanjem preventivnih mjera?* Posebice je originalno zapažanje autorice da se za sada ne može tvrditi da je *načelo opreza* (kao jedno od temeljnih ciljeva politike zaštite i očuvanja morskog okoliša) postalo dio običajnoga međunarodnog prava okoliša, ponajprije zbog toga što ujednačenu praksu država i stvaranje pratećeg *opinio iuris* priječi nejasnoća glede trenutka u kojem to načelo

dolazi do primjene. Nejasno je koji stupanj znanstvene nesigurnosti nalaže primjenu mjera za sprječavanje štetnih posljedica, a općenito bi se moglo reći da postoji upravo proporcionalni odnos između rizika i znanstvene nesigurnosti: *Što je veći rizik za okoliš, to je veći stupanj znanstvene nesigurnosti koji se prihvaća za primjenu načela opreza.* Načelo *onečišćivač plaća* jedno je od najpoznatijih načela zaštite i očuvanja morskog okoliša, ali o njegovu sadržaju ne postoji slaganje. Autorica nudi zaključak: na međudržavnoj razini primjena *načela onečišćivač plaća* – ako bi došlo do stvaranja takvog običajnog pravnog načela – trebala bi uključivati odgovornost za naknadu štete države na čijem se području ili pod čijom se kontrolom zbio štetni događaj, bez obzira na to postoji li protupravnost ili ne. Kod *načela održivog razvitka* izostala je izravna normativna vrijednost, iako postoje neki autori koji je nastoje dokazati pronalaženjem njegovih sustavnih elemenata: *održiva upotreba, međugeneracijska i unutar generacijska pravičnost, te usklađivanje zaštite okoliša i razvitka.*

U četvrtom dijelu, *Međunarodne organizacije i zaštita i očuvanje morskog okoliša* (str. 41. - 49.), izlaže se važnost međunarodnih organizacija, globalnih i regionalnih, koje brinu o suzbijanju onečišćenja i zaštiti morskog okoliša. Te su organizacije afirmirana središta za djelatnosti država u suzbijanju onečišćenja, a korisno služe i za pripremanje nacрта međunarodnih dokumenata i postizanje kompromisnih rješenja.

Peti dio, *Globalni i regionalni pristup zaštiti i očuvanju morskog okoliša* (str. 51. - 77.), upoznaje nas s odnosom globalnog i regionalnog pristupa zaštiti morskog okoliša. Autorica nudi valjanu argumentaciju o prednostima regionalne razine suradnje država, ističući da ona ipak nije pogodna za sve izvore onečišćenja morskog okoliša niti za sve štetne tvari, jer ne razvija globalno ujednačena pravila, standarde i mjere koji su ponekad nužni. U ovoj se cjelini, između ostaloga, poklanja posebna pozornost aktivnostima sredozemnih država i aktivnoj ulozi Hrvatske u regionalnim naporima mediteranskih zemalja. Valja nam podsjetiti da su posebno ugrožena mora u zatvorenim ili poluzatvorenim bazenima, u koja spadaju Sredozemno more i naš Jadran. Stručnjaci su primjerice izračunali, i taj je podatak bio izložen prije gotovo tri desetljeća, u vrijeme priprema za donošenje MARPOL konvencije 1973, da je za protok prvih 150 metara vode po dubini iz Sredozemnog mora u Atlantik i obratno, potrebno osamdeset godina.

Najopsežniji i najsloženiji je dio šesti, *Izvori onečišćenja morskog okoliša* (str. 79. - 149.), u kojem autorica s najvećom mogućom pažnjom i znanstvenom akribijom, uz preglednost i jasnoću teksta, razlaže izvore onečišćenja. Poglavlje završava onečišćenjem koje uzrokuju oružja za masovno uništavanje (nuklearno, biološko, kemijsko), koja su i ekocidna, i prikazom međunarodnih ugovora koji su zaključeni radi zabrane pokusa, smanjenja, nadziranja ili zabrane uporabe tih oružja, jer oni izravno pridonose zaštiti i očuvanju morskoga okoliša i za njegovu su zaštitu izuzetno važna.

Posebna vrijednost obilježava glavninu sedmog dijela, *Odgovornost za onečišćenje morskog okoliša* (str. 151. - 196.), koja je uglavnom posvećena odgovoru na jedno važno pitanje zaštite i očuvanja morskog okoliša: *Koja rješenja daje međunarodno pravo u slučajevima kada se rizik od štetnih posljedica ne može eliminirati ni uz poštivanje svih propisanih pravila i uz najveću moguću pažnju i brižljivost?*

Rješavanje sporova o zaštiti i očuvanju morskog okoliša (str. 197. - 208.) predmet je osmoga dijela u kojem se, s posebnom intrigantnošću, istražuju odredbe Konvencije UN-a o pravu mora iz 1982. (to je do sada najcjelovitiji i najsustavniji skup načela i pravila o zaštiti morskog okoliša), te odredbe o rješavanju sporova sadržane u ostalim me-

đunarodnim ugovorima o zaštiti i očuvanju morskog okoliša. Sustav normi za rješavanje sporova u Konvenciji UN-a o pravu mora velikim dijelom odražava status i tretman koji opći sustav za rješavanje međunarodnih sporova inače ima u suvremenoj međunarodnoj zajednici. Odredbe su slika kompromisa koji je uz velike napore postignut na kraju Treće konferencije UN-a o pravu mora i o čijoj će se učinkovitosti i valjanosti još prosuđivati.

U *Zaključnim napomenama* (str. 209. – 212.) posebice valja iščitati zaključak o najslabijoj točki modernoga međunarodnog režima zaštite i očuvanja morskog okoliša, *provođenje međunarodno pravnih pravila*, iako je i na tom polju došlo do značajnih promjena.

Na kraju je vrijedan *popis najvažnijih međunarodnih ugovora, u cijelosti ili djelomično posvećenih zaštiti i očuvanju morskog okoliša* (str. 213. - 218), *popis literature* (str. 219. - 226.) i *stvarno kazalo* (str. 227. - 230.) koje nam, na brz i jednostavan način, pomaže u pristupu bilo kojem dijelu teksta.

U ovom zanimljivo pisanom tekstu autorica je imala složenu zadaću. Opsežnu i zamršenu problematiku međunarodnog režima zaštite i očuvanja morskog okoliša istražiti, obraditi i predložiti svoj, jedinstven i novi sustav odnosne građe. U tome je, s puno znanstvene senzibilnosti i stručnog umijeća, uspjela. Dobili smo znalački priređene stranice novog, originalnog sustava. Konačno, *habent sua fata libelli*. Sudbina ove knjige sasvim je izvjesna. To je knjiga novosti, izvornosti. Međunarodna doktrina Hrvatske obogaćena je novim, nezaobilaznim izvorom pravne misli.